

Csalóka látszatok, teresedő élmények

Ágak | Természetművészet – változatok. 2016.

1. A Tabula mint palatábla vagy kivetítő felület is kézenfekvően alkalmas lehet szövegszerű közlések átadására – de talán képekére kevésbé. De még erőteljesebb a hiányérzet, hogy illatok tónusaira sokkal kevésbé kínál elérhetőséget. Pedig az alábbi sorokban erre nagyobb szükség lenne, mint amennyit esetleg hangok vagy betűk tónusaival kínálhatnák. Ezzel az alapkompromisszummal is számolva csupán körbeírni próbálhatom, s a taktilis élmény hiányában csupán kicsiny részben adhatom teljesebb benyomását annak a monstre kiállításnak, melynek *Ágak | Természetművészet – változatok* címmel a Múcsarnok adott teret 2016 júniusától októberéig. Nem csupán a fogható felületek és képzeleti élmények sok teremre kiterjedő tárlata volt ez, hanem a muzeológia kortárs kihívásainak és megmutatkozásainak problematikáit is fölvonultató esztétikai kaland is. De mert egy ismertetőbe még képletesen sem férne bele a nemzetközi rangú kezdeményezés kilenc termében fölvonultatott élményanyaga, s egy múzeumi orgánumba egy másik múzeum térbeli kísérleteinek komplexitása, talán a weboldalakon elérhető források mellett a kiállítás katalógusa lehet az, amely a legközelebb hoz mind az esemény, mind a vizuális problematika tapinthatóságához. Szükségképpen kevesebb ez, mint a taktilis tér, az esztétikai kísérlet vagy a hordozható üzenet, mely ott ült a tárlat teljes terében, árnyaltan installálva, olykor fogható közelségben (homokba görgethető kőhenger nyomóformaként, fából faragott installáció-hajóként vagy ülőalkalmatosságként, tolldíszként, színezhető-festhető tengeri kavicsként), máskor szárnyaló magasságban és sugárzó színpompában.¹
2. A nemzetközi tárlat a világ mintegy százötven művészétől reprezentált természeti asszociációkat. Olyanokat, melyeknél a természetes közeg (föld, tenger, homok, fák, füvek, élőlények, barlangok, hullámzások) nemcsak éltető közege volt és maradt az ökológiai bomlásnak/egyensúlynak, hanem készítője, inspirálója is az életvilág természeti kihívásaiból fakadó társadalmi válaszoknak, a kirablástól és pusztítástól a telepítésig és használatig, személyességtől a bolygóközi üzenetig, tárgytól a képig, patakpart-díszítéstől a sziklafestésig, kreatív konstrukcióktól a széldallamok sugallatáig, színorgiáktól a sivatagosodásig. Folytonos interakció ez a Teremtés kezdetei óta, s a virtuális jövőig ívelően, a képzelt tartalmak és olvasható üzenetek rejtelmén át egészen a bennünk dúló természet, ökokulturális igényesség, környezetvédő hevültség vagy kiélő vágy mélységeiig. Szimbiotikus egység ez, a mindenkori borulásának, arányvesztéseinek, ráébredéseknek és reparálásoknak tengernyi példájával az „ember és természet” purparléját közvetíteni kész műalkotások szféráiig – e folytonosság felszínei és mélységei, próbatételei és késztetései, válaszai és új kérdései egyaránt tárlalhatók/tárgyalhatók mint humanitárius reflexiók a létre, a még esélyes túlélésre, a fogyatkozó környezetre, a pusztuló és pusztító jóemberi miliókre.
3. A kiállítás a maga ágas-bogas kínálatában talán térbeli érzékletességgel is elválasztható térfelekre osztotta az egyes népek/tájegységek, szubkultúrák és természetvilágok impresszióit (tenger és sivatag, patak és magasles, levegő és uralása, szelek és sodrások, sziklacsúcs és városcentrum, kis és nagy lenyomatok az embertől-emberért-ember ellen, stb.), de ez ágak és bogak az apró gesztusok felől a menthető makrokörnyezetig, ez ember és természet szövetségének ökológiai talpnyomaiig, meg tovább, a művészeti gesztusok és a természettel még kiegyezni képes ember komplex aggodalmaiig tündökölték a párbeszéd „muzealizálható” tárgyasulásait. Alapvetően tehát a kiállítás katalógusában is ott lakozik a természetművészet mint kérdés-válasz dialógus folytonossága, változatossága, filozófiai és művészeti, morális és túlélési, fenntarthatósági és reparálhatósági sorskérdéseinek gazdag tárháza.² Ez a korlátozott parttalanság az aprócska kísérletek és helyreállítási normák, tollpelyhek és díszcserje-virágok felől (*Kis gesztusok*) az antropogén ökológiai változások, ember okozta beavatkozások romboló esztétikáján át (*Természetszövetség*) a rádöbbenésig, riadásig és mentési szándékig keretezi mindama törekvéseket is, melyek díszítő vagy praktikus használaton túli reflexiókat, „mentés más-

ként” típusú igényességet, személyes természetjogot vagy közösségi természetfilozófiát tükröznek (*Öko-avantgárd*), de e hármasság nemcsak a harmóniák kínálata pusztán, hanem *A természet, művészet, kultúrák, emberek – a világ elfeledett egysége* alcím alá tartozható bármely komplexitást is beemeli a múzeumi térbe.

4.

A kiállítás katalógusa tükrözi az idők időtlenségének mintegy folyamatát, az idővel való humán párbeszéd tónusait (barlangrajztól a fővárosi kereszteződésbe állított természeti tárgyig, fatőre épített szárnyéktól a Manhattan csücskébe telepített búzamezőig, szimbolikus életszféráról a test- és környezetművészeti kompozíciókig, s tovább) olyan morálfilozofikus és természetjogi alapkérdésekig vezet el, melyekről Darwin vagy Linné, a Stonehenge építménye vagy egy óceániai szertartás egyképpen vall. Amikor a kultúra természettől leválasztott, mesterségesen ellene formált és kirablására szövetkező erői idővel maguk is rádöbbennek a pusztítás esztétikájára, akkor a rész- vagy reflex-válaszok immár kevesek is néha, de még mindig az alkotás hangján megszólaló aggodalom az, amiben az ökológia esztétikája, s az esztétikum ökológiája is hangot kap, nevet vár, értékrendszerbe tolakszik. Ennek tükröje a katalógusban s a kiállítás szervezett programjai során Lányi András előadásainak és közleményeinek anyaga, Keserü Katalin tárlatvezetése a termék végtelen választékai között, a film- vagy hangmontázsok és kísérleti építészeti megoldások sorai mentén, vagy épp e mai felfogásmódokat megelőlegező hazai természetművészeti kezdemények műtörténeti tárgyasulási felé, vagy épp egyetemes válaszkényszer és szorongatottság alapdilemmái felé.³

5.

Az ember törékeny abszolútum mivolta, ugyanakkor parttalan haszonelvűségének kétségbeesése és kiüresedő világait új tartalmakkal földiszíteni hajlamos művészeti kísérletei alighanem a filozófiai alapdefiníciók előtt már környezet-orientált léthelyzetekben rögzültek, s ezek megnevezése, művészeti eszközökkel a szimbolizációs szférába magasztalása, tudomány- vagy fejlődéskritikai gesztussá formálása egyszerre mutatja, mily mélységű a problematika maga, s mennyi szükségképpen egyedi, összességében művészi válasz lehetséges mindezekre. A katalógus is tükrözi a Múcsarnok nevesített termeiben a John K. Grande megfogalmazta „Kis gesztusok” komplexitását, azt a fogyasztói (nyugati) mellett szinte névtelen, mégis fontosságát megéjtő esztétikumával reprezentálni képes ázsiai, ausztráliai, dél-amerikai vagy közép-keleti, s nem utolsósorban európai és kelet-európai kortárs természetművészeti trendet, irányzatosságot és esztétikai tagoltságot, melyet Keserü Katalin az 1960-as évektől az évezredváltásig felmutatható magyar művészeti előzményekkel tesz teljesebbé („Természetszövetség”), s erre a kiállítás harmadik kurátora, Mahmoud Maktabi konstruálja meg a mindenütt uralomra törekvő „hyper-technológiákkal” szembeni beszédmódok, az ökoszisztéma iránti elfogódottság intim jogosultságát tükröző műalkotási univerzum képeit, egy iráni kísérlettel, az élő környezet és élő művészet dialógusába illeszkedő attrakció „Öko-avantgárd” összképével. Mind a kiállítás, mind a katalógus eredendő és nem titkolt vállalása a szembesítés: a tárgyi világ uralásának, lerablásának, kifosztásának-kihasználásának eldurvult mértéke, és szemben (vagy párban? következményként?) a gondolkodástörténet győzedelmesnek tekintett eredményeivel, mikor is sikeredett a „természettel folytatott harcban” totálisan győznie az önmagával békülni sem képes Embernek, de ettől korszakunkra már egészen praktikusán feledni hajlandó is lett a világ egységes mivoltát respektusban tartani... A kiállítás anyaga, a sokszereplős résztvevői kör a világ minden tájáról, s a többszerzős katalógus is híven tükrözi a kultúrának nevezett civilizációs fokokon állók aggodalmát a környezetben elért totálkár miatt, valamint élénk cáfolatát egy egyvonalú evolúciós kényszerképzetek „vadság-barbárság-civilizáció” trendjének: már filozófiaként is jelentkezett (természetjog, ökofilozófia), válaszokat serkentett, de a környezeti morál drámai romlásával újként megfogalmazott kulcsproblémát sem hagyja feledni a kihívás, hogy az ember mint predátor és visszaalkotó, megértő és válaszadó, kérdező és élményorientált miképpen lehet (még, talán) alapvető kontextus felelős szereplője, környezeti interakció részese, akinek gyűjtögető és feltáró, gyarapító és lerabló létbizonyossága válik itt tétvé és válaszlehetőséggé. Művek és kezdeményezések, kísérletek és akciók, lokális válaszok és egyetemes probléma-alkotás, életbizonytalanság és önkizsákmányolással szembeszállás rejti azokat a kérdéseket, melyeket művészet, műalkotások, életművek és művészetfilozófiák opponáltak – szemben a kizsákmányoló, eluraló, megszálló és terjengő módon gyarmatosító Emberrel, aki immár az öngyarmatosításig jutva visszafordulni lesz kénytelen az új művészet, új beszédmódok, új értékrendek

segítségével. Vissza a múltó lét, a teremtett univerzum, a még létező szűz felületek – vagy éppen az újrateremthető, attraktív és konstruktív felkészültséggel még újrarahangolható szinterek – kreatív szereplőjeként, a természet archeológiájában ismét örömet lelő vagy legalább harmóniákat keresni hajlamos vizsgálódóként, egyúttal a művészet mint „utánzó”, leképező felfogásának ellenpontjaként megjelenő új válaszokat, új kapcsolatokat, új értelmezési mezőket megnyitóvá is.

6.

A kiállítás a múzeum falain túli szférákba is „kihelyezi” műtárgyait: párhuzamos helyszínként él a Gödöllői Iparművészeti Műhely kertjében föllehető természetművek, a nádasdladányi Nádasdy-kastély parkjában elhelyezett „Növekvő hajó” című opusz (Alois Lindenbauer munkája), s magában a kiállítási térben is megjelenített fa-kompozíciók virtuális közegei (városi terek, tájfelvételek, video-rögzítések, fotók, anyagminőségek, tollak, szárnyaló kompozíciók vagy „mobil” alkotások, pecsételt égetett kavicsok, festhető kövek, termésnyalábok, gomba-konfigurációk, szárnyalás-peformanszok) is mintegy kivetítik a műcsarnoki műviséget az életcsarnoki térbe. E végtelen teresedés talán magában a vizuális kiterjeszkedésben, aurákban, folyamatokban és folytonosságokban rejtőzködő másságosságokat, eredetiségeket, képzeleti kitárulkozásokat invitálja a rendszerező, ritmikusan is tajtékos sodrásokba bevonó gesztusok közegébe, a monoton lüktetések hallhatósági küszöbe irányába, a jeladás és szimbolizációs értelmezések sokasága, újonnan formálódó közös világa felé. Ez a fajta „életenergia” nemcsak a tenger-zajongás folytonosságát, hanem az alkotó szertartás, konstruktív műformálás gesztusait is magába foglalja, mintegy folytatólagos performanszként a test mint alkotás, a tér mint kóborlási felület, a szél vagy a nap mint alkotótárs invokálását tartalmazza, nevet (sőt címet, üzenetképes titulust) ad a létezés lenyomatainak, megszemélyesíti a fát, becenevet ragaszt a falevéltre, s kiköltözteti magát az Ember is önnön partjaira, életvilága sivatagjaiba, lombokkal benőhető mikrotereiibe. Ahol erdei koboldok, napsütötte nyugalom, patakmeder-díszítő vagy tengerparti homokszobrászati alkotásmód esélye még megvan, mint ezt a katalógus is tükrözi..., ott a térbe formálás, kiadványba installálás, figyelmeztető lenyomat is megmarad talán. Talán. Ha a természet bűvölete alkalmasint a bűvölet természetévé is változhat, egyszer még, valamikor.

JEGYZETEK

1 <http://www.mucsarnok.hu/kiallitasok/kiallitasok.php?mid=H1628m2V9aQDaA>

2 A katalógus tartalmából: Lányi András: Öko-esztétika; Keserü Katalin: Természet és művészet Magyarországon 1960–2000; John K. Grande: Kis gesztusok; Keserü Katalin: Természetművészet – definíció szerint és anélkül – Magyarországon; Mahmoud Maktabi: Ökoavantgárd.

3 https://www.youtube.com/watch?v=vpt5zkuH_3M